

Pääkirjoitus

Sosiologipäivien sosiologiaa

Olli Pyyhtinen ja Outi Koskinen

David Lodge kirjoittaa akateemista elämää lempeän satiirisesti kuvaavassa romaanissaan *Maailma on pieni* (1986), että konferenssimatkojen viehäytys perustuu totisen ammatinharjoittamisen ja turismin ilojen yhdistämiseen. Ammattitaitonsa kehittämisen ja tieteelliseen keskusteluun osallistumisen nimissä ”voi vieraila uusissa ja kiinnostavissa paikoissa, tapailla uusia ja kiinnostavia ihmisiä ja solmia uusia ja kiinnostavia suhteita; vaihtaa juoruja ja kertoa salaisuuksia (sillä toisen osapuolen ikäkulut tarinat ovat aina toiselle uusia ja päinvastoin); syödä, juoda ja pitää hauskaa toistensa seurassa illasta iltaan; ja kuitenkin kaiken päätteeksi palata kotiin tietäen maineensa vakavina tutkijoina yhä kohentuneen”.

Kaikki konferenssit eivät kuitenkaan ole pelkkiä ”hilpeitä, nautiskelun kyllästämiä huviretkiä”, vaan ne voivat olla myös kuolettavan tylsiä ja ikävyyttäviä, Lodge muistuttaa. Romaanissa on lystikäs kertomus eräästä Jerusalemissa järjestetystä konferenssista, jossa mukana olleista melkein kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että se oli ehdottomasti paras tieteellinen kokous, mihin he olivat ikinä ottaneet osaa. Onnistumisen salaisuus oli se, että virallinen ohjelma oli supistettu mini-

miin: kunakin päivänä oli vain yksi esitelmä ja sekin heti aamusta. Kaikki loput esitelmät jaettiin osanottajille monisteina, jolloin koko muu päivä vapautui niiden aiheista käytävälle ”vapaalle keskustelulle”, eli uinnille ja auringonotolle konferenssin pitopaikkana toimineen ylellisen hotellin uima-altaalla.

Maaliskuu on Suomessa vielä aivan liian hyytävä auringonottoon uima-altaalla, mutta konferensseille leimallisesta työn yhdistymisestä huviin pääsee silti nauttimaan Tampereen yliopistossa 23.–24.3. järjestettävillä Sosiologipäivillä. Sosiologipäivät ovat jokavuotinen sosiologien ja sosiologian ystävien kokoontumisriitti, joka tapaa kerätä viitisensataa osallistujaa tai ylikin esitteleään tutkimustaan, kuuntelemaan esitelmiä ja keskustelemaan ajankohtaisista sosiologisista kysymyksistä.

Sosiologipäivistä puhuminen riittinä on tietysti sikäli harhaanjohtavaa tai ainakin epätarkkaa, että tieteellinen konferenssi eroaa olennaisilta osin pyhistä seremonioista ja uskonnollisista toimituksista. Konferensseissa myös kohtaa ani harvoin jos koskaan kollektiivista kuohuntaa ja

hurmosta, ainakaan muualla kuin illanvietoissa tanssilattialla.

Sosiologipäivistä kuitenkin löytyy monia riittien piirteitä, kuten seremoniallisuus ja säännöllinen toistuvuus. Lisäksi Sosiologipäivät irrottavat osallistujat hetkeksi akateemisen työn arjesta ja suovat näin paljon kaivatun muutaman päivän katkoksen hektiseen ja uuvuttavaan opetus- ja hallintotyöhön keskellä kevätlukukautta. Ne myös uusintavat sosiologiyhteisön tärkeinä pitämiä arvoja ja päämääriä sekä tuottavat yhteisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta (jos kohta yksilölle konferenssiin osallistuminen voi myös voimistaa kokemusta, että on tutkimuksineen ja kiinnostuksenkohteineen marginaalissa, jonkinlainen akateeminen muukalainen – mikä paradoksaalista kyllä onkin varsin yleisesti jaettu kokemus). Yhteenkuuluvuutta vahvistetaan myös kanonisoituja edeltäjiä kunnioittavin menoin. He symboloivat yhteisön jäsenille sitä, mitä pidetään tunnusomaisimmin sosiologiana.

Edelleen, myös yleisesitelmöijien asemassa on jotakin rituaalista. Yleisesitelmän pitäjä on samanaikaisesti kuninkaallinen ja narri, pyhä ja uhri. Hänet on nostettu jalustalle muiden yläpuolelle ja siten yhteisön ulkopuolelle, erilleen profaanista, mutta tavallaan vain tullakseen uhratuksi: onhan hänelle annettu jo lähtökohtaisesti mahdollon tehtävä puhutella heterogeenista yleisöä, kertoa samaan aikaan jotakin täysin yleistä ja erityistä, maalailta isoja linjoja, mutta empiirisesti rikkaalla tavalla, toistaa se, mitä ei ole sanottu kertaakaan, ja sanoa ensi kertaa se, minkä kaikki jo tietävät. Konferenssien yleisesitelmien universaali piirre tuntuu olevan, että ne teiltään, joskin tämä tapahtuu tyypillisesti esitelmöijän selän takana. Kukaties yleisesitelmien yksi funktio onkin rauhoittaa tiedeyhteisöä uhkaavat sisäiset konfliktit, joita voi syttyä helposti tämän tästä niin tutkimusrahoituksesta, tunnustuksesta kuin opetustehtävistä kilpailtaessa? René Girardia mukaillen: koska väkivallan

halu ei voi purkautua vertaisiin eikä läheisiin kollegoihin vailla kohtalokkaita seurauksia, se täytyy kääntää kohti uhraamisen uhria. Ja yleisesitelmän pitäjä on ainoa, joka voidaan uhrata vaaratta, sillä häntä ei ole puolustamassa kukaan. Uhri korvaa yhteisön kaikki jäsenet ja turvaa rauhaisan yhteiselön jatkumisen. Samaan aikaan jokainen yhteisön jäsen myös haluaisi itse olla tuo uhri, sillä siksi pääseminen on arvostettua ja suuri tunnustus.

Sosiologi voi havainnoida Sosiologipäivillä myös työryhmäesitelmiä ja akateemisen performanssin muuttumista, kun esitelmistä on tullut PowerPoint-esityksiä. Kirjassaan *PowerPoint, Communication, and the Knowledge Society* (2012) saksalainen sosiologi Hubert Knoblauch analysoi PowerPoint-esitystä oivallisesti akateemisessa kulttuurissa kaikkialla läsnä olevana ja määräävänä kommunikaation muotona. Samalla kun se parhaimmillaan mahdollistaa moniaistisen ääntä, tekstiä ja kuvaa yhdistelevän tiedon tuottamisen ja esittämisen tavan, PowerPoint myös rajaa pois tiettyjä argumentoinnin muotoja. Köyhimmillään esitykset menevät pelkäksi valkokankaalla näkyvien pallukoiden osoitteluksi.

Sosiologipäivät ovat tiettyssä mielessä myös seurallisuutta, joka Simmelin mukaan kumpuaa toisten kanssa yhteenliittymisestä saatavasta nautinnosta ja mielihyvästä. Seurallisuus luo ihanteellisen sosiologisen maailman, jossa yksilön ilo on kokonaan sidottu siihen, että myös muut nauttivat. Kukaan ei voi olla seurallinen yksin tai muiden kustannuksella. Tosin konferenssiseurallisuuskään ei ole ehdottoman sisäänsulkevaa, vaan siinäkin tapahtuu ulossulkemista. Onkin kenties niin, että missään oloissa ihminen ei voi tuntea itseään yhtä yksinäiseksi ja hylätyksi kuin ollessaan konferenssin väkijoukossa vailla keskustelukumppania.

Nähdäksemme Sosiologipäivillä toteutuu ihanteapauksissa myös seurallisuuden demokraatti-

nen rakenne: asemalla, maineella tai oppiarvolla ei ole väliä, vaan niin opiskelijat kuin varttuneet tietentekijätkin osallistuvat kanssakäymiseen suhteellisen tasaveroisina. Yhtä matala osallistumiskynnys on todella harvinainen esimerkiksi kansainvälisissä konferensseissa.

* * *

Käsillä olevan numeron kirjoitukset luotaavat monipuolisesti sosiaalisen maailman eri ilmiöitä, aina työväenluokan eletystä kokemuksesta jätepolitiikkaan ja johtajuuden visuaalisista ulottuvuuksista talonvaltauksiin. Artikkeleita yhdistää se, että ne kaikki nostavat valokeilaan normaalisti näkymättömiksi tai itsestään selviksi asemoituja ilmiöitä ja tuovat esiin näennäisen yksioikoisten prosessien monimutkaisuuden ja moninaisuuden.

Lehden ensimmäisessä artikkelissa Mari Käyhkö kartoittaa vähälle huomiolle jäänyttä ulottuvuutta suomalaisessa luokkatutkimuksessa: sosiaalisen ja kulttuurisen luokan elettyä kokemusta akateemiselle uralle lähteneiden työväenluokkaisten naisten ja heidän kotimaailmansa suhteissa. Kollektiivisen muistelumenetelmän avulla toteutetussa tutkimuksessa selviää, että vaikka naisten kotimaailmassa yliopisto-opiskelu voidaan hyväksyä periaatteellisessa tasolla, arjessa se kuitenkin aiheuttaa erinäistä hankausta ja ristiriitoja.

Jätteeseen kytkeytyviä hallinnallisia prosesseja tekevät näkyviksi Jarno Valkonen, Veera Kinnunen, Heikki Huilaja, Johanna Saariniemi, Reetta Näsi, Riitta Uusisalmi ja Janne Honkasilta artikkelissaan ”Jätehallinta ja ympäristönsuojelu”. Kun jäte nähdään kiertotalouden periaatteita soveltaen hävitettävän ongelman sijasta arvokkaana resurssina, jätteestä voi yllättäen olla pulaa. Tällöin jätehallinnan ympäristönsuojelulliset periaatteet joutuvat taipumaan jätetalouden alle. Tapaus- tutkimuksessaan Lapin jätehuollosta Valkonen ja kumppanit osoittavat, miten Pohjois-Suomen

kansalaiset eivät alistuneet raaka-aineen tuottajiksi jätetalouden tarpeisiin ilman sen logiikan kyseenalaistamista.

Kuvallisia ja kielellisiä tutkimusmenetelmiä yhdistetään tieteidenvälisessä artikkelissa ”Johtajuuden visuaaliset kategoriat”. Jari Martikainen ja Anneli Hujala osoittavat, miten visuaalisen aineiston avulla on mahdollista päästä kiinni yleensä tiedostamattomiksi jääviin käsityksiin ja kategorioihin johtajuudesta. Nämä tutkimusmenetelmät voivatkin olla arvokas apuväline tutkimukselle, joka pyrkii tuomaan esille vaihtoehtoisia tai kriittisiä näkökulmia.

Maija Jokela puolestaan kuvaa, miten sosiaalikeskus Sataman ja sen yhteydessä sijainneen romanileirin käsittelyn näennäisen byrokraattinen prosessi oli läpeensä poliittinen. Jokelan artikkeli on myös avaus suomalaisen uuden radikalismien tutkimukseen, sillä Sataman tapauksen voidaan nähdä edustavan käännettä helsinkiläisessä talonvaltauksen historiassa aiempaa radikaalimpaan suuntaan.

* * *

Sosiologian toimituskunnan kokoonpanossa tapahtui vuodenvaihteessa muutoksia. Lehden edellinen päätoimittaja Eeva Luhtakallio (TY) ja Suvi Salmenniemi (TY) jättivät toimituskunnan täysin palvelleina viime vuoden lopussa, ja heidän tilallaan aloittivat tämän vuoden alussa Elina Paju (HY) ja Johanna Nurmi (TY). Haluamme esittää sydämelliset kiitokset Eevalle ja Suville heidän kaikesta lehden hyväksi tekemästään työstä ja toivotamme Elinan ja Johannan lämpimästi tervetulleiksi toimituskuntaan!